

تحلیل عاملی متغیرهای پیش‌برنده و بازدارنده توسعه کارآفرینی در میان زنان روستایی شهرستان روانسر

داود جمینی*

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

احمد تقدیسی

استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

خالد علی‌پور

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه پیام‌نور ارومیه

شلیب فیضی

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

چکیده

پژوهش حاضر به منظور تحلیل عاملی متغیرهای پیش‌برنده و بازدارنده توسعه کارآفرینی در میان زنان روستایی شهرستان روانسر انجام شد. به لحاظ ماهیت و هدف، به ترتیب از نوع پژوهش‌های کاربردی و توصیفی - تحلیلی بود. جامعه آمار پژوهش را کلیه زنان روستایی بالای ۱۵ سال شهرستان روانسر (N= ۷۸۶۵)، تشکیل می‌داد که با استفاده از فرمول کوکران ۳۶۶ نفر از آن‌ها به‌عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. ابزار اصلی پژوهش پرسشنامه‌ای بوده که روایی (صوری) آن با کسب نظرات اساتید دانشگاهی و با انجام اصلاحات لازم، تأیید شد. برای بررسی پایایی ابزار پژوهش، یک مطالعه راهنما با تعداد ۳۰ پرسشنامه در یکی از روستای خارج از محدوده مورد مطالعه انجام شد و ضرایب آلفای کرونباخ به‌دست آمده نشان‌دهنده قابلیت اعتماد ابزار مورد استفاده بود. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی در ارتباط با عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر، هفت عامل را شناسایی کرد که در مجموع ۶۱/۶۹۵٪ واریانس متغیر وابسته تبیین شده است. در ارتباط با عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی در محدوده مورد مطالعه، ۶ عامل شناسایی شد که در مجموع ۵۷/۶۷۷٪ متغیر وابسته را تبیین کرده‌اند. همچنین، نتایج نشان داد

* نویسنده مسئول

تاریخ تصویب: ۱۳۹۳/۱۰/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۱۲/۲۱

در بین عوامل پیش‌برنده و بازدارنده توسعه کارآفرینی جامعه مورد مطالعه، عامل اقتصادی، به ترتیب با تبیین ۱۳/۶۵۷٪ و ۱۳/۵۵۸٪ کل واریانس متغیرهای وابسته، مهم‌ترین عامل شناسایی شده در پژوهش حاضر بوده است.

واژگان کلیدی

کارآفرینی؛ عوامل پیش‌برنده؛ موانع بازدارنده؛ زنان روستایی؛ شهرستان روانسر

مقدمه و بیان مسئله

دستاورد نهایی توسعه عبارت است از رها شدن انسان‌ها از چنگال فقر غذایی، فقر علمی، فقر فرهنگی، فقر سیاسی و فقر زیست‌محیطی (خاتون‌آبادی، ۱۳۸۴: ۴). با توجه به این مهم، جامعه‌ای را نمی‌توان یافت که در تکاپوی دستیابی به توسعه و بعد فراگیرتر آن یعنی توسعه پایدار نباشد. در رسیدن به توسعه پایدار روستایی عوامل متعددی تأثیرگذار بوده و یکی از مهم‌ترین این عوامل، کارآفرینی است؛ کارآفرینی با خلق فرصت‌های جدید اشتغال و درآمد، نوآوری و ایجاد رفاه، نقش مؤثری در بهبود وضع اقتصادی و معیشتی جوامع روستایی دارد (وینکرس و دوریک^۱، ۱۹۹۹: ۳۸). تجربه بسیاری از کشورهای فقیر پرجمعیت که طیف وسیعی از جمعیت آن‌ها را روستاییان تشکیل می‌دهند، بیان‌کننده این نکته است که توجه به مقوله کارآفرینی می‌تواند از مهاجرت روستاییان به شهرها کاسته و زمینه‌های اشتغال، رفاه و پیشرفت آن‌ها را در همان روستای محل سکونتشان فراهم کند (زارع‌احمدآبادی و عربشاهی، ۱۳۹۰: ۵۰).

از آنجایی که کارآفرینان منشأ تحولات بزرگی در زمینه‌های صنعتی، تولیدی و خدماتی شده‌اند و چرخ‌های توسعه اقتصادی، همواره با توسعه کارآفرینی به حرکت در می‌آیند، و همچنین، با توجه به این مهم که کارآفرینی نه تنها در توسعه اقتصادی، بلکه در سلامت روحی و روانی و شکوفایی معنویات افراد جامعه تأثیر می‌گذارد، حذف موانع توسعه کارآفرینی از مباحث اساسی بوده و در کانون توجه اندیشمندان قرار گرفته است (نیازکار و عرب‌مقدم، ۱۳۸۹: ۵).

طی سالیان گذشته دوره‌های متعددی از سوی نهادهای متولی امور روستایی شهرستان روانسر برای آشنایی زنان روستایی این شهرستان با مفاهیم کارآفرینی و شیوه‌های مختلف

اشتغال‌زایی برگزار شده است. به طوری که بعد از برگزاری دوره‌های مذکور، زنان روستایی این شهرستان در بخش‌های مختلف صنایع دستی اعم از قالیبافی، گلدوزی، توپ‌دوزی، گیوه بافی و تولیدات مختلف زراعی، دامی و ... نوآوری‌های متعددی را از خود بروز داده و تولیدات آن‌ها به طرق مختلف مورد استفاده روستاییان و حتی به بازارهای شهرهای همجوار عرضه می‌شد. اما متأسفانه مشاهدات نشان می‌دهد تولیدات مذکور به‌ویژه طی سال گذشته (سال ۱۳۹۱) و حتی سال جاری به حداقل ممکن کاهش یافته است (جمینی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۰-۷۹). این مهم، محققان را بر آن داشت طی یک مطالعه میدانی، عوامل پیش‌برنده و بازدارنده توسعه کارآفرینی را در میان زنان روستایی شهرستان روانسر بررسی کنند. چراکه، شناسایی و بررسی عوامل مؤثر و موانع پیش‌روی توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه، می‌تواند ضمن روشن ساختن وضعیت موجود، زمینه‌های لازم را برای توسعه هر چه بیش‌تر کارآفرینی منطقه فراهم کند.

در ارتباط با موضوع پژوهش، تاکنون مطالعات متعددی در داخل و خارج از کشور انجام شده است که در ادامه به نتایج چند پژوهش مهم اشاره می‌شود.

یافته‌های پژوهش احمدپور داریانی، نیک بین و کریمی (۱۳۹۰)، با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای فنی مهندسی کشاورزی استان زنجان نشان داد که ۶ عامل آموزشی، حمایتی، ارتباطی، مدیریتی، مهارت کسب و کار و سیاست‌گذاری بیش‌ترین تأثیر را بر توسعه کارآفرینی در شرکت‌های مذکور داشته‌اند.

نتایج پژوهش علی‌دوست و همکاران (۱۳۹۱)، با هدف اولویت‌بندی موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان گرمسار نشان داد موانع اقتصادی و آموزشی، به ترتیب مهم‌ترین موانع در مسیر توسعه کارآفرینی زنان روستایی این شهرستان است.

حیدری ساربان (۱۳۹۱)، در مطالعه‌ای با هدف اولویت‌بندی موانع مؤثر در کارآفرینی زنان روستایی نشان داد چهار مانع فردی (وضعیت تأهل، میزان تحصیلات)؛ اجتماعی - فرهنگی (حاکم بودن فرهنگ مردسالاری و باورهای کلیشه‌ای درباره زنان)؛ ج) روان‌شناختی (پایین بودن اعتمادبه‌نفس و خودباوری زنان روستایی، فقدان ریسک‌پذیری)؛ د) اقتصادی (فقدان دسترسی به اعتبارات و پایین بودن میزان درآمد زنان روستایی)، مهم‌ترین موانع کارآفرینی زنان روستایی هستند.

جمشیدی و همکاران (۱۳۹۲)، در مطالعه‌ای به بررسی عوامل پیش‌برنده و بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی بخش میانکوه شهرستان اردل، اقدام کرده‌اند. نتایج نشان داد ۶ عامل اقتصادی، اجتماعی، زیرساختی، ترویجی، فردی - رفتاری و محیطی مهم‌ترین عوامل پیش‌برنده و همچنین، ۶ عامل اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، آموزشی - مدیریتی، روان‌شناختی، فنی و سیاست‌گذاری، مهم‌ترین موانع بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان در محدوده مورد مطالعه هستند.

هیدن^۱ (۲۰۰۱) در مطالعه‌ای به شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در نواحی روستایی برزیل اقدام کرد. نتایج پژوهش نشان داد عوامل متعددی از جمله مهارت‌های فنی و علمی روستاییان، مهارت‌های مدیریتی (مدیریت مال، بازاریابی و اداری)، مهارت‌های کارآفرینی (توانایی تشخیص و استفاده از فرصت‌های جدید در بازار و ارائه راه‌حل‌های نوآورانه در مقابله با چالش‌ها)، مهارت‌های کارکنان (خوداتکایی، اعتماد به نفس، خلاقیت و مسئولیت‌پذیری) در توسعه کارآفرینی در نواحی روستایی برزیل تأثیرگذار هستند.

یافته‌های پژوهش رومی و پاروت^۲ (۲۰۰۸) در ارتباط با موانع توسعه و پیشرفت زنان کارآفرین در پاکستان نشان داد که عدم دسترسی به سرمایه، زمین، محل کسب و کار، فناوری اطلاعات، آموزش، نگرش‌های ذاتی جامعه مردسالار، تشویق نشدن زنان توسط اعضای خانواده و کمبود سرمایه‌های اجتماعی، مهم‌ترین موانع پیش روی زنان در توسعه کارآفرینی است. نواز^۳ (۲۰۰۹) در مطالعه‌ای به بررسی عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی زنان در روستاهای بنگلادش اقدام کرد. نتایج پژوهش نشان داد ۳ نوع عوامل؛ عامل قانونی (شامل سیاست‌ها و قوانین سازمانی و دولتی و سیاست‌های بانکی)، عامل هنجاری (شامل رسم و عادات اجتماعی، دسترسی به سرمایه و پول، و میزان ارتباط با بازار) و عامل شناختی (توانایی کنترل ریسک، آموزش و دسترسی به اطلاعات، دوره‌های آموزش کارآفرینی و دانش کسب و کار) در توسعه کارآفرینی زنان در روستاهای بنگلادش تأثیرگذار هستند. ساتیاباما^۴ (۲۰۱۰) در مقاله خود با عنوان توانمندسازی زنان روستایی و توسعه کارآفرینی به این نتیجه رسیده است

-
1. Hyden
  2. Roomi & Parrott
  3. Nawaz
  4. Sathiabama

که زنان کارآفرین علاوه بر اینکه با موانع بازاریابی برای تولیداتشان مواجه هستند، عوامل دیگری نیز مثل مسئولیت‌های خانوادگی‌شان مانع دستیابی آن‌ها به بعضی از فرصت‌ها می‌شود، به علاوه آن‌ها در بعضی از کشورها با موانعی در رابطه با حق مالکیت دارایی‌هایشان مواجه هستند. نتایج پژوهش موحدی و یعقوبی فرانی^۱ (۲۰۱۲)، با هدف تجزیه و تحلیل موانع و محدودیت‌های توسعه کارآفرینی زنان روستایی در ایران نشان داد موانع و محدودیت‌های کارآفرینی زنان روستایی را می‌توان در ۹ عامل دسته‌بندی کرد که به ترتیب اهمیت عبارت هستند از: شرایط و ویژگی‌های فردی، شخصیتی و رفتاری زنان روستایی؛ شرایط ویژگی‌های خانوادگی؛ دانش و مهارت زنان روستایی (آموزش، تجربه، ارتباطات)؛ شرایط فرهنگی، اجتماعی (جامعه، روستا)؛ دسترسی به امکانات و خدمات مورد نیاز زنان روستایی (در فرایند راه‌اندازی، اداره و توسعه کسب و کار)؛ عوامل قانونی و حقوقی؛ عوامل مالی و اقتصادی؛ عوامل نهادی و سازمانی؛ شرایط جغرافیایی و عوامل محیطی (محیط روستایی).

مروری بر مطالعات انجام شده در ارتباط با موضوع پژوهش نشان می‌دهد عوامل مختلفی بر کارآفرینی زنان، به‌ویژه زنان روستایی تأثیرگذار هستند. این عوامل را می‌توان در دو گروه عوامل پیش‌برنده و عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی دسته‌بندی کرد که با توجه به شرایط مکانی و زمانی در بین مناطق مختلف جغرافیایی به شیوه‌های گوناگون کارآفرینی زنان روستایی را تسهیل یا محدود کرده‌اند. بنابراین، پژوهش حاضر با نگاهی جامع به مطالعات انجام شده در زمینه موضوع مورد بررسی، در صدد شناسایی عوامل پیش‌برنده و بازدارنده توسعه کارآفرینی در میان زنان روستایی شهرستان روانسر بود.

کارآفرینی فرایند خلق ابتکارها و نوآوری‌ها، ایجاد کسب و کارهای جدید از طریق کشف فرصت‌ها و بهره‌گیری از منابع است. در این میان، کارآفرین کسی است که با کشف و شناخت فرصت‌های محیطی و بهره‌گیری مناسب از فرصت‌ها بتواند در شرایط پر ابهام و ریسک‌آمیز به ابتکارات و نوآوری‌ها و ایجاد کسب‌وکار جدید اقدام کند (ایمنی قشلاق و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۲۱).

توسعه کارآفرینی و عوامل مؤثر بر آن در نظریه‌های مختلفی بررسی شده است. نظریه‌های روان‌شناسان برای توسعه کارآفرینی، به ویژگی‌های روان‌شناختی کارآفرینان توجه کرده و

ویژگی‌های مشخص از جمله مخاطره‌پذیری، میل به استقلال‌طلبی، تحمل ابهام، اعتمادبه‌نفس بالا، مرکز کنترل درونی و ... را شرط لازم برای تحقق توسعه کارآفرینی می‌دانند. در نظریه‌های اقتصادی پیش‌تر به بحث نوآوری در تولید محصول و جلب سرمایه‌گذاری، ایجاد تعادل بین عرضه و تقاضا، ایجاد مبادله و گردش پول در اقتصاد، فراهم آوردن ابزار و تولید محصولات جدید قابل عرضه به بازار، تحمل عدم قطعیت، داشتن مهارت‌های مدیریتی، جابه‌جایی منابع اقتصادی بر اساس اصول بهره‌وری، آگاهی از فرصت‌های سودآور و کشف نشده اشاره کرده‌اند (چودهوری^۱، ۲۰۰۷: ۲۴). در نظریه رفتاری، کارآفرینی از اساسی‌ترین وسیله ارزش‌آفرینی شناخته شده است. طرفداران نظریه رفتاری، فرایند کارآفرینی را یک فرایند پیچیده دانسته که به شدت تحت تأثیر محیط و زمینه‌هاست (ایمنی قشلاق و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۲۲). به‌رغم نظریه‌های فوق، در ارتباط با عوامل مؤثر بر کارآفرینی و موانع آن، دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد. از جمله این دیدگاه‌ها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد.

ویژگی‌های فرد کارآفرین، عوامل و موانع تأثیرگذار بر آن: لیتونن (۲۰۰۰)، ویژگی‌های فرد کارآفرین را شامل توانایی خطرپذیری، نوآوری، دانش در زمینه فنون کار، بازار و بازاریابی، مهارت‌های مدیریت کسب و کار، توانایی برای همکاری، برداشت خوب نسبت به کسب‌وکار و توانایی برای شکار فرصت می‌داند (لیتونن^۲، ۲۰۰۰: ۷۶). از طرفی، مارکمن و بارون^۳ (۲۰۰۳)، عوامل اثرگذار بر موفقیت کارآفرینانه را مناسب بودن ویژگی‌های فردی کارآفرینان شامل خودیابی، فرصت‌شناسی، استقلال در کار، داشتن سرمایه انسانی و مهارت‌های اجتماعی می‌دانند (مارکمن و بارون، ۲۰۰۳: ۲۸۹).

کیگوندو^۴ عوامل اثرگذار بر موفقیت کارآفرینانه را به سه گروه ویژگی‌های شخصیتی کارآفرین، ویژگی‌های شرکت و محیط آن تقسیم کرده است (کیگوندو، ۲۰۰۲: ۲۴۷). واگنر و استرنبرگ^۵، عوامل اثرگذار بر فرایند کارآفرینی را به سه گروه عوامل کلان، خرد و ویژگی‌های

-
1. Chowdhury
  2. Littunen
  3. Markman & Baron
  4. Kiggundu
  5. Wagner & Sternberg

شخصیتی کارآفرینان تقسیم کرده‌اند (واگنر و استرنبرگ، ۲۰۰۴: ۲۳۱). راشل^۱، در مطالعات خود بیان می‌کند که محیط کارآفرینی از عواملی مانند عوامل کلان اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی تشکیل می‌شود که در تمایل و توانایی افراد برای انتخاب فعالیت‌های کارآفرینی اثرگذار هستند (راشل و همکاران، ۲۰۰۸: ۴۳۵).

فورتر^۲ عواملی مانند انگیزه پیشرفت، خلاقیت، ریسک‌پذیر بودن و تحمل ابهام را عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی زنان روستایی قلمداد می‌کند (فورتر، ۲۰۰۶: ۱۵۵۹). در حالی که، کابالا^۳ توسعه فرهنگ کارآفرینی و آموزش کارآفرینی را از پیش‌نیازهای اصلی برای توسعه کارآفرینی زنان در روستاها به حساب می‌آورد (کابالا، ۲۰۰۸: ۱۱۷). همچنین، از نظر محققان بانک جهانی^۴ برای تحقق کارآفرینی زنان در روستاها باید زمینه‌های دسترسی آسان به سرمایه، تشدید حمایت‌های فنی - تخصصی و بسترسازی فرهنگی در نواحی روستایی انجام شود (بانک جهانی، ۲۰۰۲: ۶۸-۶۷). به عبارتی بانک جهانی پیش‌نیاز توسعه کارآفرینی زنان روستایی را در ابعاد اقتصادی می‌داند.

در مقابل عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی، می‌توان به موانع توسعه آن به ویژه در مناطق روستایی اشاره کرد. از جمله این موانع: درون‌گرایی، انعطاف‌ناپذیری و ثبات در برابر تغییرات، عدم تمایل به ریسک‌پذیری در قالب فعالیت‌های کارآفرینی (جهانیسون^۵، ۲۰۰۲: ۲۸)، ناآشنایی از عدم پذیرش و تشویق و نیز تأمین مالی کشاورزان، ارائه پیشنهادهای و طرح‌های بدون نقشه قبلی و طراحی نشده، عدم پاسخ سریع به ایده‌ها و پیشنهادهای جدید و فقدان سیستم پیشنهادهای، عدم اطمینان از سرقت ایده‌ها، فقدان دورنمای مشترک از نوآوری، وجود تنش و نارضایتی، انزوای مدیریت ارشد (هریت^۶، ۲۰۰۲: ۴)، گسستگی‌های درونی میان جامعه، ناآگاهی از چگونگی استفاده از دانش، منابع و شبکه‌های موجود برای ورود به محیط جدید (ادوارد و اسوارت^۷، ۲۰۰۴: ۱۰)، عدم دسترسی به اطلاعات موثق و شفاف، ساختار مکانیکی، فقدان

1. Russel et al
2. Forter
3. Cabala
4. World Bank
5. Johannisson
6. Heriot
7. Edward & Stuart

فرهنگ حمایت از کارآفرینی، فاصله با بازار و خدمات، شکاف در دسترسی به سرمایه، کاهش فرصت‌های شبکه‌ای و ارتباطی، نبود خوشه‌های صنعتی تسریع‌کننده نوآوری و شیوه زندگی سنتی و معیشتی که مانع نوآوری، خلاقیت و کارآفرینی می‌شود (هابرشون^۱ و همکاران، ۲۰۰۶: ۴۱).

از نظر دابسون امروزه موانع عمده کارآفرینی زنان روستایی در فقدان ظرفیت‌سازی، فقدان توانمندسازی و فقدان تسریع رشد از طریق تحرک بخشی نهفته است (دابسون^۲ و همکاران، ۲۰۰۳: ۵۶۹)، اما، به باور الیس (۲۰۰۳)، فقدان دسترسی زنان به اعتبارات و خدمات حمایتی از موانع تأثیرگذار بر کارآفرینی زنان روستایی هستند (الیس^۳، ۲۰۰۳: ۵۶۹). از نظر کرونیس^۴، نبود نهادهای حمایت‌کننده و سازمان‌دهی ضعیف کارآفرینان زنان روستایی، پایین بودن سطح تحصیلات، وجود تبعیض در بازار کار و وجود باورهای سنتی و کلیشه‌ای درباره زنان از موانع مؤثر در توسعه و تقویت کارآفرینی زنان در مناطق روستایی است (کرونیس، ۲۰۰۶: ۲۴۵). همچنین، از نظر پون^۵ و همکاران (۲۰۱۲: ۳۱۱) و ریچکرس^۶ (۲۰۱۲: ۲۴۱۷)، سطح پایین سرمایه اجتماعی در میان اعضای خانواده، دسترسی دشوار به بازارهای عمومی، اعتبارات، سرمایه و امکانات آموزشی از مهم‌ترین موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی هستند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ ماهیت کاربردی و از نظر هدف، از نوع پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی است. برای گردآوری اطلاعات، از دو روش اسنادی و میدانی استفاده شد. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه زنان روستایی بالاتر از ۱۵ سال شهرستان روانسر (N=۷۸۶۵) تشکیل می‌دهد. نمونه مورد مطالعه با استفاده از فرمول کوکران، با سطح اطمینان ۹۵٪ (۰/۵ = p&q) و احتمال خطای (d = ۰/۰۵)، ۳۶۶ نفر به دست آمد که با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای چندمرحله‌ای تصادفی، پرسشنامه‌ها در بین نواحی روستایی شهرستان توزیع شد. در

1. Habbershon et al
2. Dabson et al
3. Ellis
4. Cronies
5. Poon
6. Rijkers

این مطالعه، با توجه به شرایط جغرافیایی محدوده مورد مطالعه، روستاها در سه ناحیه کوهستانی، کوهپایه‌ای و دشتی دسته‌بندی شده و با توجه به جمعیت زنان روستایی هر ناحیه پرسشنامه‌ها با روش انتساب متناسب و به صورت تصادفی در روستاهای هدف توزیع شد.^۱ ابزار اصلی مورد استفاده در پژوهش حاضر پرسشنامه محقق ساخته بوده که روایی آن را اساتید دانشگاهی^۲ تأیید کردند. برای بررسی پایایی ابزار پژوهش، یک مطالعه راهنما خارج از محدوده مورد استفاده از ۳۰ پرسشنامه ترتیب داده شد. میزان آلفای کرونباخ به دست آمده با استفاده از نرم‌افزار SPSS، نشان داد ابزار پژوهش قابلیت اعتماد لازم را دارا است (۱). شایان ذکر است که پرسشنامه در سه بخش کلی طراحی شد. بخش اول شامل اطلاعات مربوط به ویژگی‌های شخصی پاسخ‌گویان و بخش دوم شامل متغیرهای مربوط به عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی و بخش سوم آن مربوط به موانع بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی است که در طیف پنج‌قسمتی لیکرت (خیلی کم=۱، کم=۲، متوسط=۳، زیاد=۴، خیلی زیاد=۵) طراحی شد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد.

جدول ۱: میزان پایایی ابزار پژوهش

ضریب KMO	آلفای کرونباخ	تعداد متغیر	
۰/۸۱۹	۰/۸۱۲	۴۸	عوامل پیش‌برنده
۰/۸۲۷	۰/۷۹۳	۳۷	عوامل بازدارنده

مأخذ: یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش

ویژگی‌های شخصی پاسخ‌گویان: در ارتباط با سن پاسخ‌گویان نتایج نشان داد میانگین سنی افراد مورد مطالعه حدود ۳۳ سال داشته و اکثر آن‌ها دارای سطح تحصیلات کم‌تر از دیپلم بوده‌اند. در ارتباط با وضعیت شغلی زنان روستایی نتایج نشان داد حدود ۴۷٪ آن‌ها خانه‌دار،

۱. توزیع پرسشنامه‌ها در سه ناحیه شهرستان روانسر به این صورت بود که: در بین روستاهای کوهستانی ۳ روستای فوری قلعه، شبانکاره و قلعه‌گاه، در بین روستاهای پایکوهی ۴ روستای بنچله، مرادآباد، تازه‌آباد و کانی شریف و در میان روستاهای دشتی ۵ روستای بدرآباد، حسن آباد، زالوآباد، دولت آباد و زیرچوبی انتخاب شدند.
۲. اعضای هیأت علمی رشته برنامه‌ریزی روستایی گرایش کارآفرینی دانشگاه اصفهان

۲۹٪ بیکار، ۵٪ شاغل بخش دولتی، ۱۹٪ در فعالیت‌های مرتبط با کشاورزی و دامداری در داخل و خارج از خانه مشغول به فعالیت هستند. در ارتباط با میانگین درآمد ماهیانه سرپرست خانوار و افراد مورد مطالعه نتایج نشان داد میانگین به ترتیب ۸۵۰۰۰۰۰ ریال و ۶۵۰۰۰۰۰ ریال بوده است. نتایج در ارتباط با آشنایی زنان روستایی با مفهوم کارآفرینی نشان داد اکثر پاسخ‌گویان اعتقاد داشته‌اند که آشنایی جالب توجهی را با مفهوم کارآفرینی دارند. همچنین، نتایج نشان داد ۶۳٪ زنان روستایی اعتقاد داشته‌اند که توانایی زیاد و بسیار زیادی را در ارتباط با کارآفرین در خود می‌بینند در حالی که ۲۱٪ اعلام کرده‌اند دارای توانایی متوسط و حدود ۱۶٪ اعلام کرده‌اند که توانایی کم و بسیار کمی در امر توسعه کارآفرینی دارند.

شناسایی عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی در میان زنان روستایی شهرستان روانسر برای بررسی همبستگی درونی و دسته‌بندی کردن عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی در بین زنان روستایی شهرستان روانسر در قالب چند عامل محدود و تعیین مقدار واریانس تبیین شده توسط هر کدام از عامل‌ها، از تکنیک تحلیل عاملی استفاده شد. هدف از این کار، دستیابی به ابعادی است که به صورت پنهانی در مجموعه گویه‌ها وجود دارد که به آسانی قابل مشاهده نیستند.

آزمون KMO و بارتلت: مقدار KMO برای عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی ۰/۸۱۹ به دست آمد که نشان‌دهنده وضعیت مناسب داده‌ها برای تحلیل عاملی است. همچنین، مقدار بارتلت ۲۴۶۱/۳۰۸۵ به دست آمد که در سطح ۹۹٪ اطمینان، معنادار بود.

تعیین تعداد عوامل: برای تعیین تعداد عوامل در مطالعه حاضر، عواملی مورد پذیرش قرار گرفته‌اند که مقدار ویژه آن‌ها بزرگ‌تر از ۱ باشد. بر این اساس تعداد ۷ عامل استخراج شد که مقدار ویژه آن‌ها بزرگ‌تر از عدد ۱ بود. در جدول ۱ تعداد عوامل استخراج شده، مقدار ویژه هر یک از آن‌ها، درصد واریانس هر یک از عوامل و فراوانی تجمعی درصد واریانس عوامل آورده شده است.

مقدار ویژه: بیان‌کننده سهم هر عامل از کل واریانس متغیرهاست و هر چه مقدار آن بزرگ‌تر باشد، نشان‌دهنده اهمیت و تأثیر بیش‌تر آن عامل است. نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد که عامل اول بیش‌ترین سهم (۱۳/۶۵۷٪) را در تبیین واریانس کل متغیرهای مربوط به عوامل پیش‌برنده

توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر دارد. همچنین، نتایج نشان می‌دهد عامل‌های دوم تا هفتم به ترتیب، ۱۱/۷۱۸٪، ۱۰/۳۱۷٪، ۸/۸۱۶٪، ۷/۱۹۲٪، ۵/۶۳۱٪ و ۴/۳۶۳٪ از کل واریانس متغیر وابسته را تبیین کرده‌اند. در مجموع نتایج نشان می‌دهد ۷ عامل شناسایی شده، حدود ۶۲٪ واریانس عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر را تبیین کرده‌اند.

جدول ۱: عامل‌های استخراج شده در خصوص عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر

عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی واریانس
اول	۶/۶۴۱	۱۳/۶۵۷	۱۳/۶۵۷
دوم	۲/۷۷۰	۱۱/۷۱۸	۲۵/۳۷۶
سوم	۱/۷۸۱	۱۰/۳۱۷	۳۵/۶۹۲
چهارم	۱/۶۴۶	۸/۸۱۶	۴۴/۵۰۹
پنجم	۱/۴۸۶	۷/۱۹۲	۵۱/۷۰۱
ششم	۱/۲۳۴	۵/۶۳۱	۵۷/۳۳۲
هفتم	۱/۱۰۰	۴/۳۶۳	۶۱/۶۹۵

مأخذ: یافته‌های پژوهش

چرخش عامل‌ها: در پژوهش حاضر برای چرخش عامل‌ها از روش وریماکس استفاده شد. در این مرحله متغیرهایی که بار عاملی بزرگ‌تر از ۰/۵۰ دارند، معنادار شده‌اند (جدول ۲).

نام‌گذاری عامل‌ها

عامل اول: نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد ۹ متغیر تسهیلات بانکی با بهره پایین، حمایت مالی خانواده، بازاریابی مناسب برای محصولات تولید شده، حمایت مالی دست‌اندرکاران امور روستایی، سهولت شرایط وثیقه و ضامن معتبر برای دسترسی به تسهیلات بانکی، تشکیل صندوق‌های قرض‌الحسنه روستایی، سهولت شرایط بازپرداخت وام، داشتن اختیار کافی بر منابع مالی خانواده و اختیار بیش‌تر بر درآمد شخصی در عامل اول بارگذاری شده‌اند که در مجموع ۱۳/۶۵۷٪ از عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی را در میان زنان روستایی شهرستان روانسر تبیین کرده‌اند. متغیرهای فوق هر کدام به نوعی بر شرایط و عوامل اقتصادی دلالت دارند، لذا عامل اول اقتصادی نام‌گذاری شد.

عامل دوم: متغیرهای وجود منابع آب کافی، وجود خاک مناسب، شرایط اقلیمی مناسب، ترکیب مناسب عوامل محیطی در روستا، فراهم بودن زمینه فعالیت‌های مختلف به واسطه شرایط طبیعی مساعد، شرایط توپوگرافی مناسب، سابقه کم وقوع حوادث غیرمترقبه و شناسایی الگوی مناسب کارآفرینی با شرایط غالب محیطی با تبیین ۱۱/۷۱۸٪ از متغیر وابسته، گرایش خاصی به عوامل طبیعی و محیطی داشته‌اند، لذا عامل دوم، محیطی نام‌گذاری شد.

عامل سوم: متغیرهای اعتماد به نفس در پذیرش مسئولیت و کار، وجود پشتکار در فعالیت کارآفرینانه، توانایی مدیریت صحیح مسائل و مشکلات، اصرار بر حل مسئله، علاقه زیاد به فعالیت کارآفرینانه، مدیریت مناسب منابع مالی، آمادگی برای از دست دادن منابع، اراده قوی برای فعالیت‌های کارآفرینانه با تبیین ۱۰/۳۱۷٪ از عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر، بر عوامل فردی و مدیریتی در فعالیت‌های مرتبط با کارآفرینی دلالت دارند، لذا عامل سوم فردی - مدیریتی نام‌گذاری شد.

عامل چهارم: نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد ۸/۸۱۶٪ متغیر وابسته به وسیله ۶ متغیر مقبولیت اجتماعی زنان کارآفرین و موفق، افزایش ارتباطات بین زنان روستایی، فراهم کردن زمینه‌های ارتباطی بیش‌تر زنان روستایی با کارآفرینان نمونه محلی و مطرح، افزایش ارتباطات بین زنان روستا و زنان روستاهای همجوار، عضویت در گروه‌های ثانویه، فرهنگ‌سازی برای حضور زنان در فعالیت‌های مختلف در روستا تبیین شده است. مفهوم کلی متغیرهای فوق تداعی‌کننده عوامل اجتماعی و فرهنگی در ارتباط با کارآفرینی بوده است؛ لذا عامل چهارم اجتماعی - فرهنگی نام‌گذاری شد.

عامل پنجم: ۵ متغیر احداث کارخانه‌ها، کارگاه‌ها و صنایع تبدیلی و تکمیلی، احداث یا توسعه بازارهای محلی، توسعه خدمات مرتبط با حمل و نقل، سهولت دسترسی به خدمات آب، برق، سوخت و ...، ارائه تسهیلات بانکی مختص خرید تجهیزات اولیه مرتبط با فعالیت‌های کارآفرینی، با تبیین ۷/۱۹۲٪ از عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر، تداعی‌کننده عوامل زیرساختی توسعه کارآفرینی بوده، لذا عامل پنجم، زیرساختی نام‌گذاری شد.

عامل ششم: ۴ متغیر برگزاری کلاس‌های کارآفرینی به‌ویژه کارآفرینی مختص زنان، تشکیل انجمن‌های کارآفرینی در نواحی روستایی، برقراری ارتباط آموزشی بین کارآفرینان و زنان

روستایی، ترویج بیش‌تر مزایای حاصل از فعالیت‌های کارآفرینانه، با تبیین ۵/۶۳۱٪ عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی، در عامل ششم بارگذاری شده‌اند. دقت در متغیرهای فوق‌تداعی‌کننده عوامل آموزشی و ترویجی در توسعه کارآفرینی زنان روستایی بوده است؛ بنابراین، عامل ششم شناسایی شده، آموزشی - ترویجی نام‌گذاری شد.

عامل هفتم: نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد سه متغیر دسترسی به فناوری‌های جدید و به‌روز، دسترسی مناسب به متخصصان و مشاوران فنی، افزایش مهارت زنان روستایی در استفاده از فناوری‌های موجود در روستا، در عامل هفتم بارگذاری شده‌اند که در مجموع ۴/۳۶۳٪ عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی در بین زنان روستایی محدوده مورد مطالعه را تبیین کرده‌اند. با توجه به متغیرهای قرار گرفته در عامل هفتم، این عامل فنی نام‌گذاری شد.

جدول ۲: نام‌گذاری عامل‌ها، ضرایب عاملی دوران یافته عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر

بار عاملی	مؤلفه
۰/۸۷۳	تسهیلات بانکی با بهره پایین
۰/۸۲۴	حمایت مالی خانواده
۰/۸۵۸	بازاریابی مناسب برای محصولات تولید شده
۰/۷۹۱	حمایت مالی دست‌اندرکاران امور روستایی
۰/۷۷۸	سهولت شرایط وثیقه و ضامن معتبر برای دسترسی به تسهیلات بانکی
۰/۷۳۳	تشکیل صندوق‌های قرض‌الحسنه روستایی
۰/۶۹۶	سهولت شرایط بازپرداخت وام
۰/۷۴۸	داشتن اختیار کافی بر منابع مالی خانواده
۰/۷۹۸	داشتن اختیار کافی بر درآمد شخصی
۰/۸۱۹	وجود منابع آب کافی
۰/۷۴۳	وجود خاک مناسب
۰/۷۵۲	شرایط اقلیمی مناسب
۰/۷۵۵	ترکیب مناسب عوامل محیطی در روستا
۰/۷۷۸	فراهم بودن زمینه فعالیت‌های مختلف به واسطه شرایط طبیعی مساعد
۰/۷۲۹	شرایط توپوگرافی مناسب
۰/۷۷۳	سابقه کم وقوع حوادث غیرمترقبه
۰/۶۹۶	شناسایی الگوی مناسب کارآفرینی با شرایط غالب محیطی
۰/۷۸۰	اعتماد به نفس در پذیرش مسئولیت و کار
۰/۷۵۹	وجود پشتکار در فعالیت کارآفرینانه
۰/۷۴۵	توانایی مدیریت صحیح مسائل و مشکلات
۰/۶۹۰	اصرار بر حل مسئله
۰/۷۲۶	علاقه زیاد به فعالیت کارآفرینانه
۰/۶۸۸	مدیریت مناسب منابع مالی
۰/۷۱۳	آمادگی برای از دست دادن منابع

اقتصادی

محیطی

فردی -
مدیریتی

بار عاملی	مؤلفه
۰/۸۳۱	اراده قوی جهت فعالیتهای کارآفرینانه
۰/۷۴۸	مقبولیت اجتماعی زنان کارآفرین و موفق
۰/۷۲۳	افزایش ارتباطات بین زنان روستایی
۰/۶۹۴	فراهم کردن زمینه‌های ارتباطی بیشتر زنان روستایی با کارآفرینان نمونه محلی و مطرح
۰/۷۱۷	افزایش ارتباطات بین زنان روستا و زنان روستاهای همجوار
۰/۶۸۱	عضویت در گروه‌های ثانویه
۰/۷۰۸	فرهنگ‌سازی برای حضور زنان در فعالیتهای مختلف در روستا
۰/۷۱۲	احداث کارخانه‌ها، کارگاه‌های و صنایع تبدیلی و تکمیلی
۰/۶۶۳	احداث یا توسعه بازارهای محلی
۰/۶۴۷	توسعه خدمات مرتبط با حمل و نقل
۰/۷۰۱	سهولت دسترسی به خدمات آب، برق، سوخت و ...
۰/۶۵۹	ارائه تسهیلات بانکی مختص خرید تجهیزات اولیه مرتبط با فعالیتهای کارآفرینی
۰/۶۸۵	برگزاری کلاس‌های کارآفرینی به‌ویژه کارآفرینی مختص زنان
۰/۶۱۱	تشکیل انجمن‌های کارآفرینی در نواحی روستایی
۰/۶۵۳	برقراری ارتباط آموزشی بین کارآفرینان و زنان روستایی
۰/۶۱۷	ترویج بیشتر تر مزایای حاصله از فعالیتهای کارآفرینانه
۰/۶۴۱	دسترسی به فناوری‌های جدید و به‌روز
۰/۵۹۲	دسترسی مناسب به متخصصان و مشاوران فنی
۰/۶۱۶	افزایش مهارت زنان روستایی در استفاده از فناوری‌های موجود در روستا

مأخذ: یافته‌های پژوهش

شناسایی موانع بازدارنده توسعه کارآفرینی در میان زنان روستایی شهرستان

روانسر

برای بررسی همبستگی درونی و دسته‌بندی کردن موانع بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر در قالب چند عامل محدود و تعیین مقدار واریانس تبیین شده توسط هر کدام از عامل‌ها، از تکنیک تحلیل عاملی استفاده شد. نتایج بررسی مقدار KMO (۰/۸۲۷) و بارتلت (۱۳۵۲/۷۹۷۰) به دست آمد که در سطح ۹۹٪ اطمینان، معنادار بود (نشان داد، به ترتیب برای موانع بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر نشان داد داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی قابلیت لازم را دارند. نتایج پژوهش در ارتباط موانع بازدارنده توسعه کارآفرینی در میان زنان روستایی محدوده مورد مطالعه^۱ نشان داد (جدول ۳)، ۶ عامل شناسایی شده‌اند که مقدار ویژه آن‌ها بزرگ‌تر از عدد یک بود. عامل‌های شش‌گانه به ترتیب،

۱. برای تعیین تعداد عوامل در مطالعه حاضر، عواملی مورد پذیرش قرار گرفته‌اند که مقدار ویژه آن‌ها بزرگ‌تر از یک باشد.

۱۳/۵۵۸٪، ۱۱/۰۹۶٪، ۹/۹۵۹٪، ۹/۳۵۸٪، ۷/۲۳۴٪ و ۶/۴۷۲٪ واریانس متغیرهای مربوط به موانع بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر را تبیین کرده‌اند. همچنین، نتایج نشان می‌دهد شش عامل شناسایی شده، حدود ۵۸٪ کل واریانس متغیر وابسته را در محدوده مورد مطالعه را تبیین کرده‌اند.

جدول ۲: عامل‌های استخراج شده در خصوص موانع بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر

عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی واریانس
اول	۵/۴۴۶	۱۳/۵۵۸	۱۳/۵۵۸
دوم	۱/۹۰۷	۱۱/۰۹۶	۲۴/۲۵۴
سوم	۱/۳۹۶	۹/۹۵۹	۳۴/۶۱۳
چهارم	۱/۲۲۱	۹/۳۵۸	۴۳/۹۷۱
پنجم	۱/۱۱۵	۷/۲۳۴	۵۱/۲۰۵
ششم	۱/۰۲۶	۶/۴۷۲	۵۷/۶۷۷

مأخذ: یافته‌های پژوهش

برای چرخش عامل‌ها در مطالعه حاضر، از روش وریماکس استفاده شد. به این صورت که متغیرهایی که بار عاملی آن‌ها بزرگ‌تر از ۰/۵۰ بود، معنادار در نظر گرفته شد (جدول ۴).

نام‌گذاری عامل‌ها

عامل اول: همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد (جدول ۴)، ۸ متغیر نداشتن سرمایه و پس‌انداز کافی، بالا بودن نرخ بهره‌های بانکی، دشواری فراهم کردن شرایط اخذ تسهیلات بانکی (ضامن و وثیقه)، هزینه زیاد خرید تجهیزات و مواد اولیه، پایین بودن قیمت فروش محصولات تولید شده نسبت به هزینه‌های صورت گرفته، نفوذ دلالان و واسطه‌های متعدد بین تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان، توانایی اندک رقابت با مردان در عرصه بازار و ضعف بازارهای محلی و انحصاری بودن آن‌ها، با تبیین ۱۳/۵۵۸٪ از کل واریانس موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر، در عامل اول بارگذاری شده‌اند. با توجه به متغیرهای فوق، عامل اول، اقتصادی نام‌گذاری شد.

عامل دوم: متغیرهای واقع در عامل دوم (عدم موافقت خانواده با فعالیت زنان در اکثر

مشاغل به‌ویژه مشاغل خارج از منزل، فرهنگ مرد سالارانه در جامعه، اعتقاد نه‌چندان مثبت جامعه به زنان در فعالیتهای کارآفرینی، ناامنی‌های اجتماعی برای حضور زنان در عرصه‌های کارآفرینی، کثرت وظایف زنان در منزل، نبود صنف یا سازمان خاصی برای حمایت از زنان کارآفرین و وابستگی زیاد زنان به نظرات همسر و سایر اعضای خانواده، با تبیین ۱۱/۰۹۶٪ واریانس متغیر وابسته، به عوامل اجتماعی و فرهنگی زنان روستایی در ارتباط با کارآفرینی گرایش داشته‌اند؛ لذا، عامل دوم اجتماعی فرهنگی نام‌گذاری شد.

عامل سوم: نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که ۵ متغیر پایین بودن میزان ریسک برای فعالیتهای کارآفرینانه، توانایی اندک زنان در رویارویی با مشکلات پیش‌بینی نشده، پایین بودن سطح خلاقیت و نوآوری در فعالیتهای کارآفرینانه، ترس از ورشکست شدن و توانایی اندک در شناسایی به‌موقع فرصتهای کارآفرینی محلی در عامل سوم بارگذاری شده‌اند. متغیرهای فوق با تبیین ۹/۹۵۹٪ واریانس موانع توسعه کارآفرینی شهرستان روانسر، دال بر موانع روان‌شناختی در توسعه کارآفرینی بوده، بنابراین، عامل سوم روان‌شناختی نام‌گذاری شد.

عامل چهارم: ۵ متغیر نبود سازمان یا متولی خاص حامی زنان کارآفرین، سیاست‌های مقطعی حمایت از کارآفرینی زنان روستایی، جایگاه ضعیف زنان روستایی در سیاست‌های توسعه کشور، توجه اندک مسئولان بخش‌های دولتی و خصوصی در ارتباط با کارآفرینی زنان روستایی و اجرا نشدن وعده‌های مسئولان در ارتباط با فراهم کردن زمینه‌های کارآفرینی زنان، با تبیین ۹/۳۵۸٪ واریانس، موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر، در عمل چهارم واقع شده‌اند. دقت در تغییرهای فوق، تداعی‌کننده موانع مربوط به سیاست‌گذاری‌ها در توسعه کارآفرینی بوده، لذا، عامل چهارم سیاست‌گذاری نام‌گذاری شد.

عامل پنجم: نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد متغیرهای دسترسی اندک به فناوری‌های جدید، برگزاری مقطعی و نامنظم کلاس‌های کارآفرینی، نبود ارتباط بین زنان روستایی و کارآفرینان موفق و مهارت پایین در زمینه استفاده از ابزارآلات و فناوری موجود، با تبیین ۷/۲۳۴٪ واریانس عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی در عامل پنجم بارگذاری شده‌اند. متغیرهای فوق، هر کدام به نوعی تبیین‌کننده موانع فنی و آموزشی در توسعه کارآفرینی هستند. بنابراین، عامل پنجم، فنی - آموزشی نام‌گذاری شد.

عامل ششم: ۳ متغیر ضعف زیرساخت‌های مکمل فعالیتهای کارآفرینی در منطقه، نبود

بازارهای محلی برای عرضه محصولات تولید شده و ضعف زیرساخت‌های موجود (جاده، گاز، اینترنت و ...) با تبیین ۶/۴۷۲٪ از واریانس موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر در عامل ششم بارگذاری شده‌اند. متغیرهای مذکور نشان‌دهنده موانع زیرساختی در توسعه کارآفرینی زنان روستایی هستند، لذا، عامل ششم زیرساختی نام‌گذاری شد.

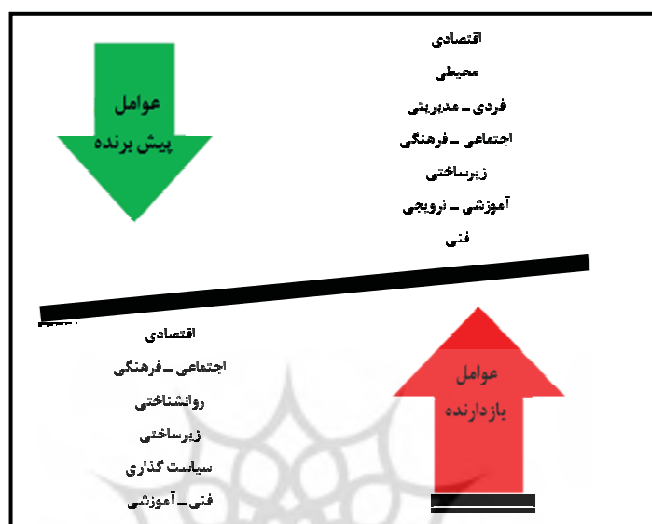
جدول ۴: نام‌گذاری عامل‌ها، ضرایب عاملی دوران یافته موانع بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر

بار عاملی	مؤلفه		
۰/۸۹۴	نداشتن سرمایه و پس‌انداز کافی	اقتصادی	
۰/۸۱۸	بالا بودن نرخ بهره‌های بانکی		
۰/۸۸۳	دشواری فراهم کردن شرایط اخذ تسهیلات بانکی (ضامن و وثیقه)		
۰/۸۵۰	هزینه زیاد خرید تجهیزات و مواد اولیه		
۰/۸۱۷	پایین بودن قیمت فروش محصولات تولید شده نسبت به هزینه‌های صورت گرفته		
۰/۸۴۵	نفوذ دلالتان و واسطه‌های متعدد بین تولیدکننده‌گان و مصرف کنندگان		
۰/۸۱۰	توانایی اندک رقابت با مردان در عرضه بازار		
۰/۷۹۱	ضعف بازارهای محلی و انحصاری بودن آن‌ها		
۰/۸۲۶	عدم موافقت خانواده با فعالیت زنان در اکثر مشاغل به‌ویژه مشاغل خارج از منزل		اجتماعی - فرهنگی
۰/۷۹۲	فرهنگ مرد سالارانه در جامعه		
۰/۷۸۱	اعتقاد نه‌چندان مثبت جامعه به زنان در فعالیت‌های کارآفرینی		
۰/۷۲۸	ناامنی‌های اجتماعی برای حضور زنان در عرصه‌های کارآفرینی		
۰/۷۸۶	کثرت وظایف زنان در منزل		
۰/۶۹۶	نبود صنف یا سازمان خاصی برای حمایت از زنان کارآفرین	روان‌شناختی	
۰/۷۷۳	وابستگی زیاد زنان به نظرات همسر و سایر اعضای خانوار		
۰/۷۸۱	پایین بودن میزان ریسک جهت فعالیت‌های کارآفرینانه		
۰/۷۴۲	توانایی اندک زنان در رویارویی با مشکلات پیش‌بینی نشده		
۰/۷۲۴	پایین بودن سطح خلاقیت و نوآوری در فعالیت‌های کارآفرینانه		
۰/۷۶۵	ترس از ورشکست شدن		
۰/۶۸۹	توانایی اندک در شناسایی به‌موقع فرصت‌های کارآفرینی محلی		

مؤلفه	بار عاملی
نیبود سازمان یا متولی خاص حامی زنان کارآفرین	۰/۷۷۶
سیاست‌های مقطعی حمایت از کارآفرینی زنان روستایی	۰/۷۵۹
جایگاه ضعیف زنان روستایی در سیاست‌های توسعه کشور	۰/۶۷۹
توجه اندک مسئولان بخش‌های دولتی و خصوصی در ارتباط با کارآفرینی زنان روستایی	۰/۷۱۲
اجرا نشدن وعده‌های مسئولان در ارتباط با فراهم کردن زمینه‌های کارآفرینی زنان	۰/۷۱۳
دسترسی اندک به فناوری‌های جدید	۰/۷۳۱
برگزاری مقطعی و نامنظم کلاس‌های کارآفرینی	۰/۶۴۷
نبود ارتباط بین زنان روستایی و کارآفرینان موفق	۰/۵۱۲
مهارت پایین در زمینه استفاده از ابزارآلات و فناوری موجود	۰/۶۹۵
ضعف زیرساخت‌های مکمل فعالیت‌های کارآفرینی در منطقه	۰/۶۱۸
نبود بازارهای محلی جهت عرضه محصولات تولید شده	۰/۵۹۱
ضعف زیرساخت‌های موجود (جاده، گاز، اینترنت و ...)	۰/۵۵۶

مأخذ: یافته‌های پژوهش

به طور کلی می‌توان چنین عنوان کرد که در توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر سهم عوامل پیش‌برنده (۶۱/۶۹۵٪) بیش‌تر از سهم عوامل بازدارنده (۵۷/۶۷۷٪) است. بنابراین، در صورت برنامه‌ریزی صحیح و متناسب با عوامل شناسایی شده، توسعه کارآفرینی زنان روستایی محدوده مورد مطالعه دور از انتظار نخواهد بود. به‌طور کلی، یافته‌های پژوهش را در ارتباط با شناسایی عوامل پیش‌برنده و بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر در شکل ۲ نمایش داده شده است.

شکل ۲: مدل تجربی عوامل پیش برنده و بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر

بحث و نتیجه گیری

چالش‌های ناشی از بیکاری در مناطق شهری و روستایی از جمله فقر، مهاجرت، حاشیه‌نشینی، کمبود درآمد، بزهکاری و ... سبب شده است تا برنامه‌ریزان شهری و روستایی به طور جدی به دنبال رهیافتی کارآمد برای کاهش بیکاری و در نتیجه فراهم آمدن زمینه‌های اشتغال افراد جامعه باشند. کارآفرینی از مهم‌ترین گزینه‌هایی است که با توجه به ماهیت آن، توانایی بالا بردن سطح اشتغال و در نتیجه رونق اقتصادی و اجتماعی جوامع را به دنبال دارد. با این وجود شواهد حاکی از آن است که در نیل به توسعه کارآفرینی و گسترش آن در مناطق مختلف و به‌ویژه در میان زنان روستایی، عوامل متعددی در قالب عوامل پیش‌برنده و موانع بازدارنده وجود دارند (جمشیدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۳۸). لذا، پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل پیش‌برنده و بازدارنده توسعه کارآفرینی در بین زنان روستایی شهرستان روانسر انجام شده است.

نتایج پژوهش نشان داد از نظر زنان روستایی شهرستان روانسر مهم‌ترین عواملی که در

توسعه کارآفرینی می‌تواند مؤثر واقع شوند به ترتیب اهمیت عبارت هستند از: عامل اقتصادی، محیطی، فردی - مدیریتی، اجتماعی - فرهنگی، زیرساختی، آموزشی - ترویجی و فنی، که در مجموع حدود ۶۲٪ واریانس عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر را تبیین کرده‌اند. یافته‌های فوق با نتایج مطالعات احمدپور داریانی و همکاران (۱۳۹۰)، جمشیدی و همکاران (۱۳۹۲)، هیدن (۲۰۰۱) و نواز (۲۰۰۹) همسو است که هرکدام به‌نوعی به عوامل اقتصادی، محیطی، فردی - مدیریتی، اجتماعی - فرهنگی، زیرساختی، آموزشی - ترویجی و فنی به‌عنوان عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی اشاره داشته‌اند.

در ارتباط با عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه نتایج نشان داد ۶ عامل اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، روان‌شناختی، سیاست‌گذاری، فنی - آموزشی و زیرساختی با تبیین حدود ۵۸٪ واریانس موانع بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر، مهم‌ترین عوامل شناخته شده از نظر زنان روستایی هستند. نتیجه فوق با یافته‌های علیدوست و همکاران (۱۳۹۱)، حیدری ساریان (۱۳۹۱)، جمشیدی و همکاران (۱۳۹۲)، رومی و پاروت (۲۰۰۸)، ساتیاباما (۲۰۱۰) و موحدی و یعقوبی فرانی (۲۰۱۲)، در ارتباط با موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی، همسو است.

در مجموع نتایج نشان داد برای توسعه کارآفرینی در میان زنان روستایی شهرستان روانسر سهم عوامل پیش‌برنده بیش‌تر از عوامل بازدارنده بوده و در صورت تدوین برنامه‌های مناسب و تقویت عوامل پیش‌برنده و همچنین، رفع موانع شناسایی شده، می‌توان به توسعه کارآفرینی در میان زنان منطقه امیدوار شد.

با توجه به نتایج کلی به‌دست آمده مشخص شد، عامل اقتصادی مهم‌ترین عامل شناسایی شده در دو بخش عوامل پیش‌برنده و بازدارنده کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه است. ارائه تسهیلات بانکی با شرایط ویژه به زنان روستایی، کاهش کارمزد و سود بانکی به صورت مقطعی و کوتاه‌مدت برای پاگرفتن زنان کارآفرین، احداث و توسعه بازارهای محلی و فراهم کردن زمینه فروش مناسب محصولات و کالاهای تولید شده، تشکیل صنف پشتیبان محصولات تولید شده به واسطه کارآفرینی به‌ویژه در مرحله فروش تولیدات، قطع ید دلالتان و واسطه‌ها، که طی سالیان گذشته تاکنون به عنوان یکی از عوامل اصلی کاهش درآمد و فقر روستاییان مطرح بوده‌اند، برگزاری کلاس‌های آموزشی برای توجیه همسران و سرپرستان خانوار در

خصوص توانایی سودآوری زنان در صورت حمایت مالی از آنها و فراهم کردن اعتبار مورد نیاز برای فعالیتهای کارآفرینانه و ... می‌توانند در تقویت عامل اقتصادی مؤثر واقع شود. همچنین، با توجه به شرایط محیطی مناسب محدوده مورد مطالعه با فراهم کردن شرایط لازم برای توسعه کارآفرینی زنان روستایی و رفع موانع بازدارنده، از جمله برگزاری کلاس‌های آموزشی و مهارت‌آموزی برای زنان روستایی، برگزاری کلاس‌های توجیهی برای آشنایی همسران و سرپرستان خانوار نسبت به مزایای حاصل از حضور زنان در عرصه کارآفرینی، دعوت از کارآفرینان موفق جهت افزایش انگیزه و علاقه و همچنین، بهره‌گیری از تجارب آنها و ... می‌توان زمینه‌ساز فعالیت زنان در عرصه کارآفرینی در بخش‌های زراعت، باغداری، دامداری، صنایع دستی و ... بود.

منابع

- احمدپور داریانی، محمود، نیک بین، حسین و کریمی، آصف (۱۳۹۰). عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در شرکت‌های خدمات مشاوره ای فنی و مهندسی کشاورزی استان زنجان، فصلنامه تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، سال چهل و دوم، شماره ۴، صص: ۵۳۵-۵۴۶.
- ایمنی قشلاق، سیاوش، خانی، فضیله و هاشمی، سیدسعید (۱۳۹۱). نقش گردشگری در توسعه کارآفرینی زنان روستایی (مطالعه تطبیقی: روستای کندون و اسکندان شهرستان ماکو)، جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۱۸، صص: ۲۳۸-۲۱۷.
- جمشیدی، علیرضا، جمینی، داود و نظری سرمازه، حمید (۱۳۹۲). بررسی عوامل پیش برنده و بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی، فصلنامه علمی پژوهشی زن و جامعه، سال ۴، شماره ۲، صص: ۱۶۶-۱۳۷.
- جمینی، داود، جمشیدی، علیرضا، کماسی، حسین و آریان‌پور، آزاد (۱۳۹۲). نگاهی به توسعه‌یافتگی شهرستان روانسر، تهران: حافظین برتراندیش.
- حیدری ساریان، وکیل (۱۳۹۱). اولویت‌بندی موانع مؤثر بر کارآفرینی زنان روستایی (با روش AHP)، مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، سال ۱۰، شماره ۲، صص: ۱۷۷-۱۵۹.
- خاتون‌آبادی، سیداحمد (۱۳۸۴). جنبه‌هایی از توسعه پایدار (از اندیشه تا کنش)، اصفهان: جهاد دانشگاهی دانشگاه صنعتی اصفهان.
- زارع‌احمدآبادی، حبیب و عربشاهی، شیوا (۱۳۹۰). الزامات آموزش کارآفرینی زنان روستایی (مورد: زنان روستایی یزد)، دوفصلنامه علمی ترویجی بانوان شیعه، سال ۸، شماره ۲۶، صص: ۷۱-۴۹.
- علیدوست، سمیه، لشکرآرا، فرهاد و فرج‌اله حسینی، سیدجمال‌الدین (۱۳۹۱). اولویت‌بندی موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان گرمسار، کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب و کارهای دانش بنیان، صص: ۴۵-۳۱.
- نیازکار، فاطمه و عرب مقدم، نرگس (۱۳۸۹). زنان کارآفرین دانشگاهی نسبت به موانع توسعه کارآفرینی زنان، تحقیقات زنان، سال ۴، شماره ۱، صص: ۲۵-۵.
- Cabala, L (2008). *Design rural entrepreneurship in practice, COTF System for*

- Community Transformation*. New York: Guilford Press.
- Chowdhury, M.S (2007). Overcoming Entrepreneurship Development Constraints: the Case of Bangladesh, *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, Vol. 1, No. 3, PP. 240-251.
- Cronies, S,(2006). Understanding enterprise, entrepreneurship and small business, Macmillan, *Basingstoke*, (5): 243-246.
- Dabson B., Malkin J., Matthews A., Pate K.& Stickle S (2003). Mapping Rural Entrepreneurship, Washington, D.C.: Corp. for Enterprise Development. available in: <http://www.slideshare.net/led4lgus/mapping-rural-entrepreneurship>.
- Edward J., Chambers & Stuart E., Shaw (2004). A Primer on Western Canadian Entrepreneurship; The Western Centre for Economic Research gratefully acknowledges the support of Western Economic Diversification Canada; *NUMBER*: No 76, pp: 1-58.
- Ellis, F (2003). Livelihoods and rural poverty reduction in Kenya, *Development Policy Review*, (13):566-571.
- Forter,L.M, (2006). *Entrepreneurs and Their Social Network: Motivation, Expectations and Outcomes*.PhD Dissertation, Vol28, pp. 1557-75.
- Habbershon, T.G., Pistrui, J. & McGrann, M (2006) Enterprising Families: Mindset and Methods for Wealth Acceleration in a Dynamic Marketplace, Snider Entrepreneurial Center, Wharton School.
- Heriot, K. (2002). A New Approach to Rural Entrepreneurship a Case Study of Two Rural Electric Cooperatives, available in: Western Kentucky University, and Noel D, Campbell, North Georgia College & State University, http://books.google.com/books/about/Enterprising_Families.html?id=MtbVGwAACAAJ.
- http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1511507.
- http://www.researchgate.net/publication/228270232_A_New_Approach_to_Rural_Entrepreneurship_A_Case_Study_of_Two_Rural_Electric_Cooperatives.
- Hyden, G. (2001). rural poverty, risk and development. *Elgar Publication*, Vol 39, pp 124-127.
- Johannisson, B. (2002). Energizing Entrepreneurship: Ideological Tensions in the Mediumsized Family Business, in Fletcher (Ed) Understanding the Small Family Business. London: Routledge Studies in Small Business, available in:
- Kiggundu, M. N. (2002). Entrepreneurs and entrepreneurship in Africa: What is known and what needs to be done, *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 7(3), pp. 239-258.
- Littunen, H. (2000). *Entrepreneurship and the Characteristics of Entrepreneurial Personality*, United State Greenwood press:.
- Markman, G. D. & Baron, R. A (2003). Person-entrepreneurship fit: why some

- people are more successful as entrepreneurs than others, *Human Resource Management*, Vol 13, pp: 281–301
- Movahedi, R & Yaghoubi-Farani, A. (2012). Analysis of the barriers and limitations for the development of rural women's entrepreneurship, *Int. J. of Entrepreneurship and Small Business*, Vol15, No 4, pp: 469 - 487.
- Nawaz, F. (2009). Critical Factors of Women Entrepreneurship Development in Rural Bangladesh .U.S.A: Bangladesh Development Research Center (BDRC).
- Poon, Jessie, Thai, Diep & Naybor, Deborah. (2012), Social capital and female entrepreneurship in rural regions: evidence from Vietnam, *Applied geography*, Vol. 35, Issues 1-2, pp: 308-315.
- Rijkers, B. (2012), Gender and rural non-farm entrepreneurship, *World development*, Vol. 40, No. 12, pp: 2411-2426.
- Roomi, M.A. & Parrott, G. (2008), Barriers to development and progression of women entrepreneurs in Pakistan, *The Journal of Entrepreneurship*, No 17, pp: 59–72.
- Russel, S , Kerry, A. (2008). Dose School Choice Increase the Rate of Youth Entrepreneurship? *Economic of Education Review*, 27,PP.429-438.
- Sathiabama, K. (2010). Rural Women Empowerment and Entrepreneurship Development. From: <http://ideas.repec.org/p/ess/wpaper/id2475.html>.
- Wagner, J. & Sternberg, R (2004). Start-up activities, individual characteristics, and the regional milieu: Lessons for entrepreneurship support policies from German micro data, *The Annals of Regional Science*, (38), pp. 219-240.
- Wennekers, A. R. M., & Thurik, A. R (1999). Linking entrepreneurship and economic growth. *Small Business Economics*, 13(1), 27–55.
- World Bank (2002). Reading the rural poor: UN Updated Strategy for Rural Development, Washington D.C, (1):65-68. Poon, J (2012). Social capital and female entrepreneurship in rural regions: evidence from Vietnam, *Applied geography*, Vol. 35, Issues 1-2, pp: 308-315.

نویسندگان

داود جمینی

دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان
 davood.jamini@gmail.com
 دارای بیش از ۳۰ مقاله علمی پژوهشی داخلی و بیش از ۶۰ مقاله در همایش‌های داخلی و خارجی

احمد تقدیسی

استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان
 development.scholar@gmail.com
 بیش از ۵۰ مقاله علمی پژوهشی داخلی و بیش از ۳۰ مقاله در همایش‌های داخلی و خارجی و همچنین استاد راهنما و مشاور بیش از ۳۰ پایان‌نامه دکترا و کارشناسی ارشد.

خالد علیپور

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه پیام‌نور ارومیه
 kh.alipoor@gmail.com
 دارای ۲ مقاله علمی پژوهشی داخلی و ۸ مقاله در همایش‌های داخلی

شلیر فیضی

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان
 Fayzi.Sh@yahoo.com
 دارای ۴ مقاله علمی پژوهشی داخلی و ۵ مقاله در همایش‌های داخلی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی